

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

A Sámson vár vagy "Sámson vára" név eredete bizonytalan. A Harruckern, majd a Wenckheim család kései utóda, Wenckheim Lajos felesége 1943-ban Faluhelyen ásatott. Régészeti terepbejárást először Lükő Gábor, a gyulai múzeum egykori igazgatója végzett a lelőhelyen. Lükő Gábor megfigyelései és térképvázlatai alapján a Fekete-Körös holtágának egyik kanyarulatában elhelyezkedő sáncot a 853-7543/1953 sz. határozattal nyilvánította védetté a Népművelési Minisztérium múzeumi főosztálya. Sámson történetét 1893-ban Székely Lajos dolgozta fel, és közölte Békés megyei eredeti magyar néprege címmel. A szerző megjegyzi, hogy a történetet szóbeli részletek alapján állította össze, így teljességgel érthető, hogy az előadottak történeti hitelessége kétséges. A népmonda szerint Sámson két fogsorral született talált gyermek, táltos volt, akivel a garabonciás ajándékozta meg a falut. Iskolába nem járt, mégis könyv nélkül tudta a Bibliát. Már gyerekkorában megmutatkozó hatalmas erejét a törökök bosszantásában hasznosította. A hirtelenszöke bajusza és szakállja miatt Veres Sámsonnak nevezett férfit a falu bírójává választották. Sámson folyamatosan harcban állt a török basával. A basa szemet vetett a farkas-kerti öreg halász leányára, s hogy magához ne tudja venni, Sámson elbújtatta az erdő rejtett, víz által bekerített zugába, egy régi földvárba. A leány, hogy édesapjától elbúcsúzzék, elment annak házába, ahol egy csapat török rátámadt, s a lány szíven szúrta magát. Halálát látva édesapja is meghalt. A törökök a lányt a vízpartra vitték, s holdfogyatkozáskor a mély örvénybe vetették. Sámson a vízen holtan úszva látta viszont szerelmét, akit eltemetett a várba a földsánc alá. Sámson bosszút esküdött, majd befészkelte magát az ősrégi falak közé. Rablónak állt, társaival a töröktől rabolt kincseket a föld alá, a sír köré ásta el. A gyulai basa kíméletlen meggyilkolása után a török a falu ellen támadt, felgyújtotta hét helyen. A falu népe Szanazugból nézte végig a pusztítást.

A falu nyoma ott van, ahol a Körös kanyarodik, a nagy erdő mélyén lévő Faluhely nevű részen. A lakosok a falut lejjebb építették fel. A monda szerint Sámson tovább ölte a törököt, egy vén, csonka fűzfa odúján keresztül járt be a földvárba, mindaddig, míg meg nem halt. Emlékét a róla elnevezett Sámson vár és a monda őrzi. Haan Lajos a következőket írja a várról: "Népmonda szerint nevét egy Sámson nevű rablóvezértől vette, ki cinkosaival egy itteni földalatti üregben tanyázott. Lejáratul egy vastag csonka fának üres derekát használva."

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

Lükő Gábor a következőket jegyezte fel 1953. október 15-én. „1953. X. 13-án dobozi lakosok és a Farkas János-féle 1812-beli térkép útmutatása alapján felkerestem „Sámson vára” nevezetű helyet és a mellékelt helyszínrajzot, illetve keresztmetszetet készítettem. Lükő javaslatára a Népművelési Minisztérium múzeumi főosztálya, 863-7543/1953 sz. határozatával a területet védetté is nyilvánította. Sámson történetét 1893-ban Székely Lajos dolgozta fel, s közölte Békés megyei eredeti magyar néprege címmel. A szójhagyomány a falu történetével kapcsolatosan is több történetet őriz. Ezek közé sorolható Sámson várának története, illetve az az elképzelés, hogy Dobozt alagút köti össze Váraddal. A szójhagyomány többféle hiedelemtörténetet őrzött meg a Bódizsné halmáról és Ördöngös János tevékenységéről de a „legismertebb közülük a „Sámson legenda”. Sámson tovább ölte a törököket, egy vén, csonka fűzfa odúján keresztül járt be a földvárba, mindaddig, míg meg nem halt. Emlékét a Sámson-vár őrzi. A legenda története szerint egyedülálló értéke a településnek, emlékét és a Sámson vár néven ismert Árpád-kori földvárat a település szeretné az utókor számára megőrizni és hozzáférhetővé tenni.